

postojbina uspomena

prilog za raspravu: veljko petrović danas

draško ređep

*Zemlja je zdravlje, ne ostavlja mrlje.
Veljko Petrović, Setva
On je reč zemlje.
Isidora Sekulić, Veljko Petrović kao pripovedač*

Tako često čitan površno i tendenciozno, ponajviše još na prvoj transmisijski školskih lekcija, inspirisanih banalnim etiketama i (procenama) pozitivističkih kritičara, Veljko Petrović ima iza sebe jedan opus koji ide u red onih koji su u nas najmanje pristupačni, nedovoljno merljivi i obuhvatni. Gotovo kao da se i ne zna da taj opus znači i, po mnogo čemu, jedan takođe moderan tip mišljenja i pisanja, a ne tek puko nastavljački realistički metod, demonstriran na uspravnim horizontima naših panonskih voraših. Veljko Petrović je, svojevremeno, povodom Laze Kostića, bio napisao i ovo: »On je jedini u svom naraštaju, nadovezujući se na Lukijana, Steriju i Njegoša, digao našu prosodiju, naš književni jezik uopšte, do visine modernog intelektualizma i senzibiliteta.« Po mnogo čemu, ova karakteristika bi mogla da važi i za prozodiju naraštaja kome je pripadao, u nekoliko navrata predratni i posleratni pisac, i ovaj Petrović. Svojevremeno, antologičar Zoran Mišić je sa znamenitim razlozima bio otkrio upravo jednu komponentu te modernosti Veljka Petrovića. Ali je, ne zaboravimo, upravo i to otkriće bilo, ponegde, dočekano kao iznenađenje, odviše apartno da bi moglo, i smelo, da preoprije opštepoznati profil prominentnog našeg barda.

A, u stvari, savremeniji koncept literature Veljka Petrovića niti je slučaj, niti spóradičan, niti se može zanemariti verbalnim opredeljenijama samog autora. On se ispoljava jednako u interpretaciji sudbina i *čudi ovog podneblja i tla*, kao, uostalom, i u njenoj sintaksi, razmišljenoj, odista katkad značajno diskurzivnoj i posve daleko od zašeceranih, spomenarskih pasaža mnogobrojnih savremenika, ispisnika, pa bogme i poslednika. Može se odlučno utvrditi kako je duga i plodna književna karijera ovoga našeg pisca umnogome iznutra nadrastala vlastite horizonte, stareći i unekoliko se menjajući sa generom čitave jedne književne sredine. Uz bitnu napomenu: Veljko Petrović nikako nije mario za pomoćarstvo, za kolektivni zanos sporednih oznaka određenih ukusa, pa svakako i stila ekspresije jednog duhovnog kontinuiteta. »Ratovi, uopšte istorijske katastrofe, često nađu izlaza i rešenja sitnim ličnim odnosima i situacijama koje sami ljudi zamrse. Kao nestrpljivi autori kojima uobrazilja presahne, sve pobiju ili sve bace u vatra.« Tako je i sam Veljko unekoliko baš i ratovima i svakojakim našim poratnim okupljanjima i spojevima, svakako i rešenjima, priznavao takozvanu objektivnu moć sintetičkog sagledavanja, gubljenja niti za sporedne afere i već sasvim nevažne sporove, ogrezle u zaboravu kao lanjski snegovi. Bez imalo samozadovoljstva, sa radoznaalošću za koju je bio pisao da označava *nesavladljivu žudnju za promenom, za pokretom, za panoramskom vrteškom novih utisaka*, još uvek za sve mareći, ovaj Petrović je ironično bezmalo govorio o našim ushićenjima, tako blizak tad Isidori Sekulić koja je bila pisala o *sirotim našim oduševljenjima*. Insistirajući, kao ono u zapisu s Iriškog venca, kako večitio odlazi čovek za tugom, za mislim a svojim, Veljko je svoj kriticism, valja i sad ponoviti, ispoljavao i kao veliku temu usamljenosti: »Čim prođe ushićenje, — a retko je i kratko, — u zanosu se magla razveje, čovek je opet težak sebi sam.« To je ta sfera njegove tamnine, njegove mrtve tišine, koju je takođe pevao.

Preferirajući jedan, ili ponajviše jednu komponentu Petrovićeve poezije, patriotsku dakako, mnogobrojni konkretni čitaoci ovog liričara, izrazilih misaono dimenzioniranog, zapravo su nas osiromasili za čitavo jedno saznanje neuniformnog, nimalo unisonog, veoma senzibilnog i apartno artikulisanog pevanja u nas. Kao da nisu marili za formulaciju koju je, nadahnuto, bio dao Stanislav Šimić: »Dogadanje u pjesmi nije nigdje drugdje nego u toj pjesmi; događaj, koji joj je motiv, drugi je događaj.« U recepciji Veljkovih pesama, na žalost, to osećanje za drugi događaj, za unutrašnju projekciju sudbinu i zbivanja, kao da je, decenijama već, potpuno izostajalo. Niti je Veljko samo hroničar naših *naravi devedesetih godina*, niti je tek ostvario atribut literarni i kreativni nekadašnje bačke županije, već se, čitavim, odista nepreglednim opusom, i te kako uključio u prostore i dinamične procese ovoga stoleća. Isidora je bila napisala, takođe davno, kako na Veljkovim stranicama ima dosta oholosti. Svakako, trebalo bi dodati kako na tim pokad što na meandre velikih panonskih reka nalik paradigmama istorije naše postojbine, *naše dedovine*, kako je voleo da govori, uostalom i piše, ima i neporočnih, blistavih pasaža, posvećenih upravo istoj onoj geografiji duha za koju ga, poglavito, najradosnije vezuju; istom onom atlasu koji je, između ostalih, i te kako bio sudbonosan i za Veljkovu mladost, i za Isidorinu strpljivost. Pišući, tako, na temu Sremskih Karlovaca, tog *gradića nekad i malenog i velikog*, daleko pre značajne monografije Pavla Vasića, Veljko je specifične arome i sedimente stoletnih uspomena spoznao suptilno, u prustovskim dimenzijama, zastajkujući pred zamandaljenim vratima jednog laguma, ili jednog izvora sećanja: »Kao što se stare crkve osećaju stalno na izmirnu, vosak i na zjetin tihih kandidala bez trepeta i bez glasa, tako i taj podrum.

lagum, idosao je plemenitim vinima i otužnim vonjem lojanog stenjka; tek povremeno bi se njegov polupijano blažen dremež uzrujao od sumpora i, još više, posle berbi, od histeričnog, otrovnog, zapuštenog brbotanja, buncanja mutne šire.« Odista, kao u *Seoskoj crkvi* Miroslava Krležu, najednom poznato rapsoidični zamah Veljka Petrovića, najednom ustupa unutrašnjem redu mirisa, spoznaja, atmosfere od koje su, poput pramenova dima, ostale tek neke slike, neki dojmovi zatvoreni ko zna kako i ko zna gde. To je ono što mi je u pameti ostalo od sredina u kojima mi je mladost prošla. I to je ono što nije svedeno na puku geografiju, na plan grada, luk naselja, obalu velike dunavske vode koja mu je, vazda, bila nalik na more, tako tajanstvena, nepoznata.

Naime, tačno je da su ugaone tačke takve fenomenalne memorije kakva je ona koju je imao, potom snažno sugerisao, Veljko Petrović, bili i novosadski stari hotel »Fabri«, i ograda patrijaršijske bašte u Karlovcima, i kolonijalni dućani novosadske Dunavske ulice, i somborska Šikara, i tolika znamenja naše, prečanske prošlosti. Ali, u biti, sve se dešavalo, sve najbitnije, ne samo u međuvremenu, nego i u međuprostoru onog istorijskog, oveštalog, opštepoznatog, oglašenog. Kada, dakle, Veljko napominje kao su mu u Karlovcima silno imponovali daci gimnazisti koji su i Dunav preplivali, i velike knjige čitali, onda se, najednom, taj stražilovski znak Brankove melodije i te kako prepoznaje na tim stranicama. Reč je, dakako, i ovde i onde, o nostalgijom dačkom rastanku, karlovačkom, neprebolnom, jedinstvenom. Daci — đavoli, tradicija, dunavska svetlost, kao na pastelu Milenka Šerbana, prisnost jednog grada koji i te kako zvoni odblescima romantičarske ljubavi i lirike, sve se to, najednom, kao pred Živanovićevim lagumom, sjati na ove stranice, Veljko već prepoznaje sve, ta njegova legendarna *uobrazilja* najednom ostvaruje ne samo scenografsko, već i dramaturško rešenje.

I tu, sad, takođe posve neočekivano, Veljko nadrasta svoju uobičajenu maršrutu pripovedača. Milili smo, negda (videti o tome i ogled *Anegdota kao osnova pripovedanja Veljka Petrovića*, u knjizi *Sunčanom stranom Vojvodine*, 1972), kako je anegdota taj prevashodni nukleus Veljkovih priča, mnogobrojnih.

Nova istraživanja otkrivaju nam i drukčiju osnovu. Svakako i jedan daleko suptilniji odnos prema vrtložnom načinu tobože nemarnog časkanja. Čini se da je upravo velika besednička kultura Veljka Petrovića inspirisala ovakvo tipološko rešenje: posle duge ekspozicije, sve držeći pažnju na osnovnom događaju, najednom se, kao, zaturi predmet, sve se ispolji u nekakvom obličju magle, neprocenljivo značajnog i uticajnog mirisa, svetlosti koja se pamti, laguma koji traje. Nije slučajno što je sva ta rešenja, tu pavedrinu mogućnosti, *taj drug* odnos sa predmetom Veljko tako često ostvarivao baš u dodiru sa dojmovima detinjstva. »Najprijetnije sećanje na šta bilo može biti samo nešto još u detinjstvu zadržano.« Jer je baš jedino pomisao na vizure dečastva i detinjstva pomogla da sve, u izražajnom rukopisu Veljkovom, dobije drukčiji privid, iluziju od koje se trajalo, disalo, živelo: »Taj gradić je bio za mene ne centrum, ne pupak sveta, već ceo svet. Sve je tu bilo veliko, moćno, silno, slavno!«

Što se tiče tog, po pravilu: anonimnog međuprostora, potrebno je naznačiti kako je on, u biti, i te kako poučan za sve one prolazne i prelazne naše poete koji, stvarajući jedan unjkavi, dosadni tip tzv. geografske lirike, ponavljajući do izbezumljenja i do puke dosade Dunavo, kao i tolika naša stara imena, nastoje da se panteistički utope u atmosferu jednog podneblja, prenebregavaju upravo ta otkrića tobože anonimnog trajanja, nečeg još neimenovanog, nečeg što, dakle, još nije izdvojeno, uočeno, što još očekuje veliku vatra svog imena. Niče, koga je Veljko, zna se, pažljivo čitao, pisao je i ovako: »Nisu li stvarima poklonjena imena i točovi da bi se čovek na stvarima okrepio? Lepa je ludorija govor: tako čovek igra iznad svih stvari.« Veljko, opet, govori o imenima ovako: »Uopšte, kako su i nadenuta imena ogromnoj većini pojedinaca? Šta znaju ona golišava odočad o tome? — roditelji i kumovi se dogovore, i kraj. Čak, i pri obredu zamonašenja, biraju iskušenici svetačka imena, ređe po svojoj volji i ukusu. Obično, po prvom slovu, traže kakvog isposnika ili mučenika u crkvenom kalendaru; ili, želeći njihovom zaštitu, uzimaju ime svoga igumana ili episkopa. Pa, ipak, to ime, izgovorena ili napisana reč, sraste s dotičnom osobom. To podseća odnekle na klobuke, kape i šešire. Kad ste u predsoblju dvorane gde se održava kakav skup ljudi, poznatih ljudi, što je vrlo važno za ovo o čem je reč, vi ćete u većini slučajeva poznati kojoj glavi tamo pripada pojedini škrikljak. U onu izvesnu deformaciju ujednačene fabričke robe, posle duže upotrebe, useli se karakteristična sugestija ličnosti: pod svakim nošenim šeširom ti vidiš određeno lice, kao da je praviljen samo za tu glavu i ne odgovara nijednoj drugoj na svetu.« I kao u slučaju tih takozvanih naših ličnih imena i opštih, zajedničkih kapa i šešira nad njima, tako se i u izbegnutoj opisnoj situaciji mnogobrojnih gradova koje je imenovala, pa bogme i stepenovala literatura Veljka Petrovića može sagledati neodoljiva potreba da se svedoči o detalju, o uspomeni, o nedovoljnom ili pak nedostupnom dokazu postojanja o onom fatalnom *dahu života* koji je, zauvek, ostao njegova prvorazredna inspiracija. Svakako i tema.

Dobro je poznato kako je, u tradiciji poštovanja znamenitih ljudi naše prošlosti, njihovih stvaralačkih biografija i njihovih tragičnih sudbina, Veljko veoma mario za pouzdanu informaciju, za utisak verodostojnosti. Uostalom, njegova mnogobrojna usmena kazivanja, potom i čitav golemi ciklus biografija i sudova o našim starim i modernim umeticima, pre svega u Stanojevićevoj *Enciklopediji*, govori odviše rečito o njegovom smislu za selekciju činjenica. Međutim, moderni karneri Veljkove literature podrazumevaju upravo te odlomke, *delimične siluete*, fragmentarnost kao takvu, dojmove kao mogućnost istine. Karakteristično, u jednom uvodu za svoj pohod prošlosti, Veljko je napisao ovako: »Ja bih vam izneo sad ponešto čega se otprilike sećam iz detinjstva i mladosti provedenih u mestima koja su imala svoje uloge i u našem narodnom životu. To su Sremski Karlovi s Fruškom gorom; Sombor s okolinom; Novi Sad; Zemun i Beograd; Budim sa Sentandrejom i okolinom i stari baranjski manastir Grabovac; a, ako se pokaže kao zgodno, moglo bi se štošta kazati i o Zagrebu i Sarajevu od pre balkanskih ratova; mada je to bila već zrela, muževna mladost koja sa svojim kriticismom uklanja misloko ozaravanje u upamćenih stvari i ljudi. Ali dotični je i tada bio poet, a ta rasa, bar nekadašnjeg porekla, do smrti svuda nazire simbole i motive.« Distinkcija je, međutim, veoma bitna: Veljkove — pripove-

dačke jednako kao i memoarske – projekcije ni slučajno nisu nalik bedekerskoj postavi tih naših sredina. One su, takođe, u stvari, u znaku izvesnog *mitskog ozaravanja*, reči koju je, negda, mario Borislav Radović. One su građene *iskosa*, i one, po pravilu, predstavljaju nepoznato međuvreme, ili, ako baš hoćete, nepoznati međuprostor, *sa svim ukrštajima starinskog primitivstva i zapadnjačkih snobskih novotarija* (I. Sekulić). Tu tipičnu *muklu neizvesnost predela*, očevdno, ne bismo niti smeli niti mogli da označimo kao geografsku. Jer, kao što nema Sombora bez Veljka, tako bez njegove uobrazilje, bez njegovih svakojakih odstupanja i drukčijih struktura nema ni Ravangrada koga su, toliki među nama, posve uzaludno tražili na atlasu Vojvodine, ne znajući da je ta iskošena opštost, ta iznesena, a može biti i tekako ponesena sublimacija takođe posledica jednog međuvremena. Dabogme, i onog prostora prema kojem je jedno Veljkovo okno većito zurilo. Najradosnije još u zvezdanu ravničarsku noć.

Jer, upravo je on bio napisao kako *zvezdama svojim zanela se noć*.

I u tome treba tragati za motivima stvaranja jedne nove mitologije, do koje je i Veljku bilo svakako stalo. »Mit nastaje saživljavanjem, uraščivanjem u tkivo, u kompleks primanog i slučenoga sveta, a saznanje o njemu samo je registrovanje i analiza. Recimo, dakle, da je tako.« A upravo su ta osnovna, sebična pokadšto, svakojaka naša raspoloženja, osnova za rast uobrazilje stvaraoa. Omaleni kružni timpanon svojevremeno je bio dovoljan Veljku za varijaciju na temu žute boje, timpanon iz Dečana. Zatim, jedno mladičko iskustvo najednom, na Veljkovim stranicama, izrasta u *monumentalnu i moralnu, patetičnu pozadinu*. Tako Beograd, koji je Veljko bezмерно voleo i često opisivao, u tom trenutku stoji u dijalogu sa vizijom koju je Dušan Matić ostvario u poemi *Beograd kako ga ponekad vidim*, a svakako *s oreolom dužnosti oko glave*. Uostalom, ne jednom, Veljkove slike i dojmovi stoje u neposrednom dijalogu sa drugima, sa kolektivnim zanosom trenutka tako često. Kada, recimo, Veljko napiše kako »maja hiljadu devetsto i četrnaeste Beograd je ličio na zbeg kome se učinilo da, najzad, više nije zbeg«, onda se, za tren oka, jedna druga slika Beograda javlja kao referencija izuzetne snage. Radi se, opet, o pitanju Dušana Matića kako je Beograd izgledao pre rata 1914. godine. I radi se o odgovoru Miloša Đurića kako je, tad, neodoljivo bio nalik na Atinu, na Grčku antičkog vremena. Tako se, eto, u bogatom raspletu, ta doživljajnost Veljka Petrovića pomalja u svojim još nedovoljno otkrivenom, ili pak posve nepoznatim valerima.

Uostalom, ni fenomen čitavog Veljkovog antejskog kompleksa nije još ni slučajno do kraja uočen. Ne radi se samo o poznatoj slici ratara na ravnicima, pod zvezdama, usred Panonije, kao usred Haldeje. Radi se o specifičnom osećanju za zbivanja koja obično zovemo razgovor stvari i bića, ili pak roman prirode. Ponosan što je u sebi nosio – patetično kazano – »dušu pradedova, pastira i hajkača«, Veljko je ne jednom naglašavao: »U naša domaća protivrečja treba ubrojati i otupljivanje prema prirodi za poslednjih šest decenija, pre no što je zveket mašinerije i nadro otvoreno i ofanzivno, u naše duhove.« Kao ono u Sopoćanima, i usred zelenog mora prirode, tračajući, opet, za svojom jedinom sudbinom, za svojim jednim junakom, za svojim malenim maslačkom, Veljko je i tu tragao za osobešću, za hrastom koji bi mogli da slikaju stari majstori, ali i za vedrinom i svetlošću. Od svega na svetu, za vreme onog bogatog i plodnog života, Veljko je kada najviše voleo »najprisniji razgovor sa svojim starim, omiljenim orahom, ili sa svojom pradedovskom maslinom, izuvijanom, iskrvrganom i izrovašenom od bure, munja i vojnih pohoda«. Tako je Veljkov panteizam u biti njegovog patriotizma, kao mladičke, bogate, trezne emanacije snage i poleta. Rodni kraj, utisci iz detinjstva i neprolazni trenuci saživljenosti sa prirodom stoga i stoje u žiži njegovih stvarnih interesovanja. Nije nelogično, već upravo do kraja prirodno što je citirao jednog francuskog pesnika: »Otađzbina, tajanst-

ven brak jednog sloja ljudi i jednog predela...« Tako se ovaj vitalni naš pisac elementarno i samotnički odupirao onome što je zvao »konzervativna moć vremena«. I tako je, na kraju krajeva, i sonorne tenore, i bačke i bantske ćilimarke, i varoške straže, i tragične smrti, i svakojake naše protivrečnosti, i monotoniju našeg pejaža, i samotništvo naših mislilaca, i uspravnost naših gorskih znakova, i patetične iskaze naših slobodara, nekadašnjih zatočenika, i prepelice u ruci, i vremena okupacijska, i salašarske bune – Veljko uspevao da, tako često, učini stvarnijim, kompletnijim i autentičnijim nego što su to oni, u osnovi, trajali, u prigušenim prostorima, usred mrtvaje zavičajja, nekad. Žestina Veljkove reči, tako nemilosrdne prema vlastitom lokalizmu, svakako je svojim silovitim negatorstvom unekoliko otklonila jeftini utisak kičerski aranžiranih pejzaža i dogodovština našeg naivnog slikarstva. Tako se jedan kritikizam poduhvatio, *unapred*, bezmalno profetski mnogobrojnih dijaloga sa našim površnim, banalnim, geografskim literarnim dojmom. Sećate li se uvodnog pasusa eseja *Bačka zimi*, koji je Veljko Petrović objavio još 1937. godine? »Uveren sam da će naslov ovog našeg današnjeg razgovora izazvati u svakome ko nije odrastao na toj našoj blagoslovenoj bačkoj ravnici otprilike istu predstavu: onu običnu zimsku sliku iz takozvanih porodičnih, ilustriranih časopisa, s dopisnih karata, s amaterskih, fotografskih izložaba, sa starih bojadisanih snimaka u starim kućama. Bela, belomodra ravan gubi se u sivomrkoj daljini, iz ravne, glatke, bele nizine, u jednom uglu, samo nešto izviruju uvučeni, utonuli krovovi čije šiljke omeškava i tupi debeli pokrivač, a ispod koga već žmiri po koji žuti prozorčić, u dubini već zapada veliko, crveno sunce, u drugom uglu, na smrznutoj barici, točilljaju se dundasta, zamurena deca, zavejanim putem naziru se sanke gde pristiju u oblaku pare. Br-r! Unutra, unutra, zavucite se oko banka, za veliku, zadriglu peč što brekće od kukuruznih čokanja kojima je spolja neprestano hrane. Hajd!, nije vajde, večerati, razume se, kobasica, pihitija, čvaraka, pasulja s kožurom, pa u legalo, pod perjanu dunju što se, kolika je, o tavanicu češe. To je ta poznata, prečanska, zimska idila, taj 'kič', u kome, kao u svakome kiču uostalom, ima i istine, ali samo delimične i naročito oslađene istine.« Nije teško prepoznati u blago ironičnoj slici koju Veljko sugerise, čitav buljuk naših tzv. deskriptivnih, zakasnelih malih feljtonista koji takođe nude kičerski rekvizitarni ambijenta. Za nas je, u ovom trenutku, bitniji kontrapunkt koji tad Veljko saopštava: »Zima u Bačkoj ne počinje sa snegom, čak ni s mrazom, već s jesenjim kišama. Ne sa čistim saonikom već s teškim, lepljivim blatom. A ono je teško jer zima tamo ne znači početak odmora, mirovanja i pirovanja, kao u južnim kišnim sezonama. Ni zimi se ne pučkaju lule niti se izležavaju kratke i trudne letnje noći... Ko se zanese i zaboravi, zemlja je klizava, isklizi ispod nogu, iz onih debelih katastarskih knjiga. A onda? Bačvanin bez zemlje vrlo je žalosna prilika, kao iščupani i na drum bačeni vlat...« I upravo u tom kontrapunktu kao da je sadana čitava antejska, brižna pouka Veljka Petrovića: praobredni pokret čovka jeste u trenucima setve, kad »zemljine brazde zasipaš čistim i zvoničkim zrnelijem«, usred ravnice, u osi horizonta, vasseljene. Ta silnija i smišljenija ruka, ta minuciozna, analitična, opet drukčija slika čovekovog dlana, zemljine raspukline, požara sunca nadomak ravangradskih zbitija, ti zaoštreni, uobraziljom svedeni vidici putnika koji hodi bezmernom zemljom, – sve je to, dakako, posve drukčije nego u poznatim referencama o tzv. epskom pripovedaču, o realizmu. I kao što je u prozama Veljka Petrovića, ambijentiranim u karlovačke zasenjene prostore, Krleže pre dvadesetak godina video projekciju pogaslih plamenova jednog građanskog mentaliteta, uz atribute filoksera i jektike, tako se u kontekstu ukupnog sveta Veljkove literature jasno može prepoznati elementarnost stvarnih pukotina takozvane realističke naracije, kao posledica nadarene spoznaje fragmentarnosti kao odnosa, kao slike života koji traje.

proza polja

optuženi kosta drecun

čedomir mirković

– radimo na inventarisiranju u velikoj samoposluzi »Jedinstvo«, jednoj od prvih velikih samoposlužnih prodavnica u Beogradu.

Prema dogovoru koji je Spajić sklopio uz pomoć svojih prijatelja iz Studentske zadruge, trebalo je da, nas dvojica, pomažemo dok se, za neradnih prazničkih dana, popisuje roba, i da za taj posao dobijemo po šezdeset hiljada. Za mene je to, tada, bila najveća količina novca koju ću imati; moja tadašnja stipendija, s kojom sam kako-tako živio, bila je osamnaest hiljada.

Spajić me je privoleo da novogodišnju noć provedemo zajedno. On će platiti konzumaciju za četvoro, a ja da mu vratim polovinu kad primimo novac.

Možda je i na taj način hteo da se obezbedi, da ne izneverim.

Ostali smo u »Lionu« do dva sata. Uspeli smo, već korišćenim temama i dosetkama, da održimo prijatno raspoloženje za stolom, umeli smo da pijemo a da se ne opijemo. Nijednom nismo pomenuli sutrašnje obaveze. Rastali smo se kod Vukovog spomenika; ja sam se sa svojom devojkom odvezao taksiem, a Spajić je otišao prema Slaviji pešice.

Odpavao sam sat-dva, obrijao se i popio čaj, a nekoliko minuta pre šest već sam stigao pred »Jedinstvo«. Bio sam bezvoljan i neispavan; priželjkivao sam da nam otkaužu posao. Gadiru se mi se pušte ulice, novac mi se činio neizvesnim i nepotrebnim, a obaveze teškim. Spajić je, međutim, bio raspoložen, želeo je da što pre počnemo. Otkrio mi je da poznaje većinu ovađšnjih prodavaca, jer povremeno pomaže pri pranju staklenih delova fasade. Ljubio se s prodavačicama, čestitao im Novu godinu, začikavao se. Neke je znao po imenu; od ostalih je lukavo uspevao da dozna kako se zovu. Upoz-

navao ih je sa mnom; bile su srdačne, mada su, u početku, razgovarale sa Spajićem kao da ja nisam prisutan.

Tačno se znalo šta Spajić i ja treba da radimo.

Dali su nam svežnjeve spiskova; trebalo je da u ogromnoj prodavnici – koja je, bez kupaca i nezagrejana, ličila na skladište napuštenih stvari – pronalazimo artikle po redosledu, da ih brojimo ili merimo, a količinu da upisujemo u prazne kolone. Brzo smo otkrili da se spiskovi bezmalno poklapaju s rasporedom robe; izgleda da su napravljeni pri prvobitnom razvrstavanju, a da su samo novi artikli, mestimično, remetili utvrđeni red.

»Ovo je Drecun, šef samoposluge« – pokazao mi je Spajić, s daljine, čovka starog četrdesetak godina, nešto iznad srednje visine, elastičnih pokreta, crne kovrdžave kose. Drecun je zračio samopouzdanjem. Neprekidno se kretao između polica s robom, zastajkivao iznenada, umeo da presretne radnika i da, zaustavivši ga i ostavivši da čeka, razgovara s nekim ko je desetinama metara udaljen. Upitao je Spajića kako je, upitao ga na način koji i ne zahteva odgovor, i nastavio da krstari. Spajić se nije ni trudio da odgovori do kraja; poznavao se dugo s Drecunom i, videlo se, uživao njegovu naklonost. Kasnije je Drecun zastao pored klupe na kojoj smo Spajić i ja držali formulare; Spajić je shvatio da treba da me predstavi. Drecun je bio ljubazan, onako kako to umeju mladi i otresiti ljudi seljačkog porekla kad se dokopaju neposredne, opipljive vlasti.

»Kako vam se dopada kod nas?« – pitao je dva puta, naprežući se da mi, po onome što kažem, odredi što tačnije mesto u svojoj evidenciji karaktera.

Nastojao sam da – odgovarajući neodređeno, nešto nalik na »videćemo na kraju« – prikrijem odsutnost i mamurluk.

Jutrošnja beogradska štampa opširno javlja o otkrivanju pljačke u trgovinskom preduzeću »Među-rečje« i o predstojećem suđenju generalnom direktoru Kostu Drecunu. U »Ekspresu« ima i pokoji detalj o načinu na koji je direktor trošio zamašne sume. Pominju se boravci u vojvođanskim izletištim, veze sa uticajnim ličnostima, slatki život, manekenke i glumice, nezajajljiva pohlepa prikrivana maskom uglednog privrednika.

Samo »Politika« navodi da ću ja predsedavati sudskim većem.

Drecunove slike u novinama izoštravaju sećanje, već nedeljama obnavljano, na januarske dane 1965. godine.

Moj fakultetski kolega Spajić ponudio mi je da – za vreme novogodišnjih praznika, te, 1965. godine